

**JULIET SCHOR: HET VERHAAL VAN DE
'OVERWORKED' EN DE 'OVERSPENT' AMERICAN**

Katrijn Vanderweyden en Dimitri Mortelmans

Wetenschappers halen zelden het nieuws met grote verkoopcijfers. Nog steeds is het métier van de academicus verbonden aan het eeuwige beeld van de denker in de ivoren toren. Daarom is het al even zeldzaam dat vanuit die toren werken wereldwijd doordringen in bestsellerlijsten. Ook voor sociologen geldt deze wetmatigheid: slechts enkelen ontsnappen aan de greep van het ivoor en slagen erin een breed publiek te verleiden. Verleiden is misschien de juiste term omdat het meestal gaat om spiegels die mensen voorgehouden worden: verborgen verleiders, eendimensionele mensen of eenzame massa's. Hoewel in ons land minder algemeen bekend, behoort Juliet Schor tot het selecte kransje sociale wetenschappers dat boeken schrijft voor het brede publiek én tegelijk ook een grote weerklank vindt en respect oogst in de academische wereld.

Het succes van Juliet Schor start in 1991 wanneer zij haar boek *The Overworked American: The Unexpected Decline of Leisure* publiceert. Het boek stond op de bestsellerslijsten van the New York Times, Publisher's Weekly, the Chicago Tribune, the Village Voice en the Boston Globe. In *The Overworked American* ondermijnt Schor een van de basispijlers van de Amerikaans samenleving. Of moeten we zeggen: het beeld dat Amerika zichzelf graag voorhoudt? Schor stelt dat Amerikanen de voorbije twintig jaar beduidend langer zijn gaan werken en dat hun vrije tijd afnam, dit ondanks de toename van de inkomens en de rijkdom. De verklaring hiervoor legt ze bij het mechanisme van 'work-and-spend', waarbij zowel aan de 'work'- als aan de 'spend'-kant prikkels werkzaam zijn die eerder zorgen voor langere werkuren dan voor meer vrije tijd. Wat de 'work'-kant betreft zegt Schor dat de neoklassieke economische theorie er ten onrechte van uitgaat dat werknemers vrij zijn te kiezen tussen méér inkomen of méér vrije uren. Volgens haar bestaat er nauwelijks een markt voor vrije uren omdat meestal de werkgevers de arbeidstijden bepalen en werknemers de uren verbonden aan hun baan moeten accepteren. Voor werkgevers is

het met name vaak interessanter een stijging van de productiviteit om te zetten in hogere lonen in plaats van deze om te zetten in een verkorting van de arbeidsduur. Lange uren stellen de werkgever onder meer in staat het productiekapitaal intensief te benutten en de vaste kosten per werknemer te verlagen. Schor stelt dat indien de productiviteitsstijging in de Verenigde Staten sinds de Tweede Wereldoorlog zou zijn aangewend ten gunste van vrije tijd, de individuele arbeidstijd inmiddels zou zijn gehalveerd.

De scheefftrekking langs de 'work'-kant hangt volgens Schor ook samen met sociale processen aan de consumptie- of de 'spend'-kant. De bij de productiviteitsstijging geboden hogere lonen stuwten met name de consumptie op en daardoor verhoogt ook de levensstandaard van de betrokkenen. Werknemers wennen aan deze hogere standaard en wat ooit luxe was, zo zegt Schor, wordt na enige tijd noodzaak. Omdat mensen hun individuele preferenties afmeten aan wat anderen rondom hen hebben, krijgen werknemers niet enkel wat ze willen, maar willen ze ook wat zichzelf en anderen krijgen. Hierdoor neemt het work-and-spend-mechanisme een cyclisch karakter aan. Volgens Schor zouden we eigenlijk alsnog naar een samenleving kunnen evolueren met méér vrije tijd, maar dat zal volgens haar zeker niet automatisch volgen uit de marktwerking en de vooruitgang van de technologie, noch zou het een natuurlijk gevolg zijn van de postindustriële samenleving. Er zal aldus Schor enkel méér vrije tijd komen indien méér mensen er van overtuigd raken dat ze méér vrije tijd *willen* en indien zowel de publieke discussie als de collectieve actie hierop worden afgestemd. Naar aanleiding van haar boek ontspon zich in de Verenigde Staten een hevige discussie over de arbeidsvlijt van de Amerikanen. Schor zou er met haar boek zelfs hebben bijgedragen tot de goedkeuring door het parlement van de Family Leave Act in 1993. Vanuit de academische wereld concentreerde het debat zich voornamelijk op de kwaliteit van haar data. De meting van werk- en vrije tijdsperiodes werd immers gemeten aan de hand van retrospectieve data. Onderzoeken toonden aan dat er een sterke discrepantie kan optreden tussen het aantal uren dat men zich herinnert gewerkt te hebben en het feitelijke aantal uren dat men werkte. Daarnaast toonden andere onderzoeken geen stijging maar een daling van de werkweek aan.

In 1998 schreef Schor een vervolg op de *Overworked American* waarin ze dieper ingaat op de processen die zich in de consumptiesfeer afspelen: *The Overspent American: Upscaling, Downshifting and the New Consumer*. Ook dit boek werd een wereldwijde bestseller. Schor haalt hierin fel uit naar de consumptiepatronen van de Amerikanen die volgens haar gevangen zitten in een 'consumptieval'. Ze zegt dat, hoewel de welvaart de voorbije decennia toenam, Amerikanen er niet gelukkiger op worden. In plaats van aandacht voor de 'quantity of stuff' vraagt ze aandacht voor de 'quality of life'. Vanuit die invalshoek zet Schor in *The overspent American* de ervaringen uiteen van enkele 'downshiften', oftewel mensen die ervoor kiezen minder te gaan werken, minder te verdienen en anders te consumeren. Schor bracht onder meer zelf een week door met mensen van de "voluntary simplicity movement" in hun thuisbasis Seattle om na te gaan hoe deze mensen met een lager consumptieniveau kunnen rondkomen. Ze schetst een beeld van mensen die een nieuw innerlijk evenwicht bereiken door terug tijd te vinden voor "wat echt belangrijk is" (kinderen,

familie, gemeenschap of persoonlijke ontwikkeling). De verhalen van de ondervraagde personen zijn vrij positief, maar Schor geeft toe dat deze mensen vaak nog steeds op een mooie bankrekening of een aardig bezit kunnen terugvallen en in het algemeen over vele "options" beschikken, "including the option of jumping back into mainstream culture". Momenteel legt Schor zich verder toe op de sociologie van consumptie en verschenen van haar hand onder meer *Do Americans Shop Too Much?* (2000) en *The Consumer Society Reader* (2000, samen met Douglas Holt). Op stapel staat nog een reader getiteld *Visions of a New American Dream*.

Juliet Schor is Professor of Sociology aan het 'Boston College', VS. Voordien was ze 17 jaar lang verbonden aan Harvard University, waar ze Associate Professor of Economics was en Director of Studies in Womens' Studies. In de jaren '90 bekleedde ze tevens in Nederland een leerstoel in de vrijetijdseconomie aan de Universiteit Tilburg. Ze is raadgever geweest voor onder meer de Verenigde Naties en voor the World Institute for Development Economics Research. Schor staat mee aan de wieg van het *Center for a New American Dream*, een organisatie die de duurzaamheid van de Amerikaanse levensstijl wil bevorderen. Ondanks het lange verblijf in Nederland bleef Juliet Schor een onbekende in de Vlaamse academische wereld. Hierin komt de laatste jaren stilaan verandering. Haar 'cycle of work-and-spend' wordt vandaag in verschillende Vlaamse arbeids- en vrijetijdssociologische werken aangehaald.

Op 6 maart 2002 gaf Juliet Schor een lezing op uitnodiging van de doctoraatsopleidingscommissie van de faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen van de Universiteit Antwerpen. Schor beargumenteerde dat in de VS -en in zekere mate ook in West-Europa- de consumptiemaatschappij een nieuwe fase is binnengetreten. Vandaag, zo stelt de academica, stemmen mensen hun consumptienormen minder af op die van hun directe (middenklasse)omgeving, maar spiegelen ze zich aan de bovenste laag van de bevolking. In het algemeen bedreigt het nieuwe consumentisme volgens Schor het welbevinden van mensen. In dit nummer is de tekst van de betreffende lezing integraal opgenomen, evenwel vertaald in het Nederlands (1). Hopelijk is dit essay voor velen een kennismaking met het werk van Schor. Ook al is de analyse van Schor door en door Amerikaans, veel van haar conclusies zijn toepasbaar op de West-Europese context. Het debat in Vlaanderen daarover moet echter nog aanvangen.